

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/ Issue 23 (Aralık/ December 2025), s. 232-250
Geliş Tarihi-Received: 11.11.2025
Kabul Tarihi-Accepted: 25.09.2025
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.5281/zenodo.17659308

Erken Çocukluk Döneminde Doğa Temelli Sanat Atölye Çalışmaları ile Doğa Bilincinin Oluşturulması

Developing Environmental Awareness through Nature-Based Art Workshops in Early Childhood

Ezgi BİLGİN*

Öz

Bu araştırma, sanatın doğa ile insan arasındaki estetik bağı yeniden kurarak erken çocukluk döneminde ekolojik bilincin gelişimine nasıl katkı sağlayabileceğini incelemektedir. Çalışma, doğa temelli sanat etkinliklerinin çocukların çevresel farkındalık, empati, gözlem becerisi ve estetik duyarlılık üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma, nitel araştırma deseniyle yürütülmüştür. Katılımcı grubunu, doğal alanlarda gerçekleştirilen etkinliklere katılan 4-6 yaş aralığındaki 10 çocuk oluşturmaktadır. Uygulama sürecinde, geri dönüştürülebilir ve doğal malzemelerle çevre temalı resim, kolaj, kil ve mandala gibi toplam 12 sanat etkinliği gerçekleştirilmiştir. Bu etkinliklerden dört tanesi, temsili çeşitliliği ve veri zenginliğini sağlamak amacıyla ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Veri toplama sürecinde, alan uzmanı gözlemcinin doğal gözlem notları, çocukların sanat ürünlerinin betimsel çözümlemesi ve çocuk-veli görüşmeleri kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel ve içerik analizi teknikleriyle değerlendirilmiştir. Bulgular, sanat temelli etkinliklerin çocukların doğa algısını güçlendirebileceğini, çevreye yönelik empatik tutumları ve estetik farkındalığı artırabileceğini göstermiştir. Sonuç olarak, sanat eğitimi ile doğa temelli öğrenme süreçlerinin bütünleştirilmesi, erken çocukluk döneminde ekolojik bilincin geliştirilmesinde etkili bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekosanat, çevre bilinci, erken çocukluk, çevresel sürdürülebilirlik.

Abstract

This study investigates how art can contribute to the development of ecological awareness in early childhood by re-establishing the aesthetic connection between humans and nature. The research aims to reveal the effects of nature-based art activities on children's environmental awareness, empathy, observation skills, and aesthetic sensitivity. The study was conducted using a qualitative research design. The participant group consisted of ten children aged 4-6 who took part in art activities organized in natural settings. During the implementation process, a total of twelve art activities—including nature-themed painting, collage, clay, and mandala works—were carried out using recyclable and natural materials. Four of these activities were analyzed in depth to ensure representative diversity and data richness. Data were collected through naturalistic observation notes recorded by a field expert, descriptive analyses of the children's art products, and interviews with children and parents. The data were analyzed using descriptive and content analysis techniques. The findings indicate that art-based activities can strengthen children's perceptions of nature and enhance their empathy

* Öğr. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü; Sanat Yönetimi, ezgibilgin@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0009-0000-2405-2241.

toward the environment, as well as their observational and aesthetic awareness. In conclusion, integrating art education with nature-based learning processes is evaluated as an effective approach to fostering ecological awareness in early childhood.

Keywords: Eco-art, sustainability, early childhood, ecological consciousness.

Giriş

Sanat, yalnızca estetik bir üretim alanı değil, aynı zamanda toplumsal, çevresel ve kültürel meseleleri görünür kılma gücüne sahip önemli bir iletişim aracıdır. Özellikle çevre kirliliği, doğal kaynakların tükenmesi ve ekolojik krizler gibi güncel sorunlar, sanatın toplumsal etki ve farkındalık oluşturma kapasitesini daha belirgin hale getirmiştir. Modern ve çağdaş çevresel sanat yaklaşımları, atık malzemelerin yeniden kullanımı, doğayla bütünleşik üretim süreçleri ve çevresel mesajların sanatsal biçimlerle ifade edilmesi gibi yöntemler aracılığıyla çevre bilincine katkı sunmaktadır. Bu bağlamda çevresel sanat, izleyiciyi yalnızca bir estetik deneyime değil, aynı zamanda doğayla ilişkiyi yeniden düşünmeye davet eden, insan-çevre etkileşimini merkeze alan bir pratik olarak değerlendirilmektedir (Najafabadil, 2025, s. 1112).

Sanatın bu çevresel işlevi, modernleşme süreciyle birlikte derinleşen insan-doğa yabancılaşmasının sonuçlarını da görünür kılmaktadır. Modernleşme süreciyle birlikte derinleşen doğa-insan yabancılaşması, yalnızca ekolojik değil, aynı zamanda etik ve varoluşsal bir krize işaret etmektedir. Bu bağlamda sanat, doğayla kurulan ilişkinin yeniden düşünülmesine olanak tanıyan duyuşsal, estetik ve onarıcı bir alan olarak önem kazanmaktadır. Sanatın doğayla ilişkisinin yeniden yorumlanması, yalnızca estetik bir mesele değil; etik ve ekolojik bir sorumluluk alanı olarak da ele alınmaktadır. Ekosanat, çevresel estetik, derin ekoloji ve sanat pedagojisi gibi disiplinler arası yaklaşımlar, estetik yaşantının bireysel empati ve kolektif sorumlulukla nasıl kesiştiğini anlamaya katkı sağlamaktadır (Ak, 2021, s. 248).

Estetik deneyim, sanat ile yaşam arasındaki duyuşsal bağın temelini oluşturur. Baumgarten'in estetiği "duyuşsal bilginin bilimi" olarak tanımlaması, bu kavramın modern düşüncedeki felsefi temelini atmıştır. Berleant (1992, s. 193) ise estetiği yalnızca "güzel" kavramıyla sınırlamaz; hoş, yüce, hatta rahatsız edici olanı da kapsayan bütünsel bir deneyim alanı olarak tanımlar. Estetik, yaşamın bir parçası haline geldiğinde bireyde kalıcı bir bilinç düzeyi oluşturabilir; bu bilinç doğa ile temas yoluyla güçlenir. Dolayısıyla estetik deneyim yalnızca sanat yapıtına yönelmiş bir algı değil, bireyin çevresiyle kurduğu duyuşsal ve etik ilişkinin bütünüdür (Donkor vd., 2024, s. 2).

Doğa, estetik bilinci besleyen en temel kaynaktır. Doğa, çeşitliliğiyle insana hem duyuşsal hem düşünsel anlamda en zengin estetik deneyimleri sunar. Vatsky (1992, s. 14)'nin belirttiği gibi, "yaşamın inanılmaz karmaşıklığı ve çeşitliliği, doğanın dünyayı sağlıklı tutma gücünün temelidir." Bu nedenle, ekoloji ve estetik arasında kurulan ilişki, bireyin doğayı yalnızca bir gözlem nesnesi değil, kendisiyle karşılıklı etkileşim içinde olan bir bütün olarak deneyimlemesini sağlar. Ekolojik bilinç, insanın doğanın bir parçası olduğunu fark etmesi, doğanın işleyişine dair duyarlılık geliştirmesi ve bu farkındalığı sorumluluğa dönüştürmesidir. Estetik bilinç, doğadan beslenip ekolojik farkındalıkla birleştiğinde, sanatın hem duyuşsal hem etik boyutunu derinleştirebilir. Bu bütünlük, bireylerin özellikle erken çocukluk döneminde sanat yoluyla empati, duyarlılık ve çevresel sorumluluk geliştirmelerine katkı sunar.

Erken çocukluk dönemi (4-6 yaş), çevresel duyarlılığın ve estetik algının temellerinin atıldığı kritik bir gelişim evresidir. Çocuklar bu dönemde doğayı yalnızca bilişsel yollarla değil; duyuşsal, yaratıcı ve deneyimsel biçimlerde de algırlar. Sanat eğitimi, çocuklara doğayı gözlemleme, anlamlandırma ve onunla estetik bir bağ kurma

fırsatı sunar. Ancak, sanatın ekolojik bilinç gelişimindeki rolünü doğrudan ele alan erken çocukluk odaklı araştırmalar sınırlıdır. Bu eksiklik, sanat temelli doğa deneyimlerinin çocukların çevreyle kurdukları ilişkiye nasıl katkı sunduğunu incelemeyi gerekli kılmaktadır.

Bu araştırma, doğa temelli sanat etkinliklerinin 4-6 yaş aralığındaki çocukların çevreyle kurdukları ilişkileri nasıl deneyimlediklerini ve bu deneyimlerin çevresel farkındalığın bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bileşenleriyle nasıl etkileşime girdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma, nitel ve süreç odaklı bir yaklaşımla yürütülmüştür. Doğal ortamlarda gerçekleştirilen on doğa temelli atölyeden, tematik çeşitlilik, gözlem yoğunluğu ve sanat ürünlerinin niteliksel zenginliği dikkate alınarak dört tanesi derinlemesine incelenmiştir. Bu seçimin amacı, elde edilen verilerin temsil gücünü ve analitik derinliğini artırmaktır. Araştırma, sanatın doğa-insan ilişkisi bağlamında estetik ve etik boyutlarının erken çocukluk perspektifinden ekolojik bilinçle nasıl kesiştiğini disiplinler arası bir yaklaşımla tartışmaktadır. Bu kapsamda ekosanat ve çevresel estetik literatürü incelenmiş; estetik deneyim, çevresel farkındalık ve ekolojik duyarlılığın etkileşimi Kellert'in (1983, s. 121) biyofilik öğrenme ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmiştir.

1. Kuramsal Çerçeve / Literatür İncelemesi

Bu bölümde, araştırmanın dayandığı kuramsal temeller ve ilgili literatür incelenmiştir. Sanat, doğa ve ekoloji ekseninde geliştirilen yaklaşımlar; estetik deneyim, çevresel etik ve deneyimsel öğrenme kavramları üzerinden tartışılmıştır. Böylece, erken çocuklukta sanat temelli etkinliklerin ekolojik bilinç ve estetik duyarlılık kazandırmadaki potansiyelini açıklayan teorik arka plan ortaya konulmuştur.

1.1. Erken Çocuklukta Doğa ile Sanat Yoluyla Bağ Kurmak: Estetik Deneyim ve Ekolojik Bilinç

İnsanlık tarihi boyunca doğa, yaşamı sürdürmenin kaynağı olmanın ötesinde; anlam, aidiyet ve estetik deneyimin de zeminini oluşturmuştur. Mitolojik, dinsel ve felsefi bağlamlarda doğa, insana varoluşsal bir yakınlık alanı sunarken; modernleşme süreciyle birlikte bu bağ giderek zayıflamıştır. Üretim ve tüketim pratiklerindeki dönüşüm, kentleşmenin yarattığı mekânsal uzaklık, doğanın akılcı bir bakışla nesneleştirilmesi ve insanın kontrol arzusu, doğadan kopuşun başlıca nedenleri olmuştur (Özer, 2025, s. 2).

Sanayi Devrimi bu kopuşu belirginleştirmiş; doğa, anlam yüklü bir varlık olmaktan çıkarılarak araçsal bir "kaynak"a indirgenmiştir. Bu dönüşüm insanın doğayla kurduğu zihinsel ve bedensel bağları zayıflatmış, yabancılaşmayı derinleştirmiştir (Merchant, 1990, s. 515). Modern akılcılık ve teknolojik ilerleme, bütüncül duyarlılığın yerini indirgemeci ve denetleyici bir bakışa bırakmış; insan kendisini doğanın dışına ve üstüne konumlandırmıştır. Bu tarihsel arka plan, çevresel sorunların yalnızca teknik değil, aynı zamanda etik ve kültürel bir mesele olarak da ele alınmasını gerektirir. Bu tarihsel kopuşun ardından sanat, doğayla yeniden anlamlı bir bağ kurma arayışının en güçlü ifade alanlarından biri haline gelmiştir.

Estetik deneyim, insan ile doğa arasındaki duyuşsal ve anlamlı ilişkiyi yeniden kurma potansiyeli taşır. Estetik olan, yalnızca güzellik duygusu değil; dünyayla bütünleşme, dikkat, empati ve farkındalık biçimidir. Berleant'a (1992, s. 193) göre estetik yaşantı, özne ile nesne arasındaki sınırların silindiği, katılımcı bir etkileşim alanıdır. Bu etkileşim doğada en saf haliyle ortaya çıkar; çünkü doğa, insanın yalnızca görsel değil, dokunsal, işitsel ve duyuşsal duyularını da etkin kılar. Bu çok duyulu bütünlük, ekolojik bilincin temelini oluşturur.

Ekolojik bilinç, doğayı yalnızca korunması gereken bir nesne değil; insanla bir ilişki içinde var olan bütüncül bir sistem olarak görmeyi gerektirir. Bu bilinç, bilgi, duygu ve deneyimin iç içe geçtiği bir farkındalık biçimidir. Sanat, bu bilinci besleyen yaratıcı bir araçtır. Soyut düşünceleri duyular aracılığıyla somutlaştırır; bilgiyi duyguyla ve bedensel deneyimle bütünleştirir (Alioğlu, 2010, s. 218).

Sanat, doğayı yalnızca temsil etmekle kalmaz; bununla birlikte var olmayı ve dönüştürmeyi öğretebilmektedir. Bu nedenle doğa temelli sanat deneyimleri, çocuklarda empati, sorumluluk ve sürdürülebilir yaşam duyarlılığı geliştirme potansiyeline sahip olabilir. Sanat, insanın doğadan uzaklaşmasını görünür kılan ve bu kopuşa karşı yeni ilişki biçimleri öneren bir alan açar. Estetik deneyim, doğayı yalnızca izlemek değil; onunla birlikte olmayı, dokunmayı ve çok duyulu bir katılım içinde anlamlandırmayı içerir. Sanat pratikleri, çevresel meseleleri soyut bilgiden çıkararak bedensel ve duysal deneyime dönüştürür; izleyiciyi pasif konumdan çıkarıp etkin özne olmaya davet eder. Brown'un (2014, s. 78) belirttiği gibi, bu pratikler çevresel krizi yalnızca temsil etmekle kalmaz; onu bir bilgi ve hafıza nesnesine dönüştürerek toplumsal bellekte kalıcı bir iz bırakır.

Bu noktada sanatın işlevi yalnızca estetik bir deneyim sunmakla sınırlı değildir. Doğayla kurulan her yaratıcı temas, bireyin çevresine karşı özen, dikkat ve sorumluluk duygusunu güçlendirir. Bu anlayışın temelinde çevresel etik yer alır. Çevresel etik, insanın doğayı kendi yararına kullanmanın ötesinde, onun özdeğerini fark etmesini ve tüm canlılarla karşılıklı bir saygı ilişkisi kurmasını savunur. Sanat, bu etik anlayışı duysal düzlemde görünür kılarak doğayla daha dikkatli, özenli ve sürdürülebilir bir ilişki biçimi geliştirir.

Bu yaklaşımın çağdaş sanat pratiklerinde de güçlü bir karşılığı bulunmaktadır. İstanbul Modern'in 2016 tarihli "Yok Olmadan: Doğa ve Sürdürülebilirlik Üzerine Bir Sergi" adlı etkinliği, doğayı ve ekosistemi konu alırken sürdürülebilirlik kavramını sanatsal üretimin merkezine taşımıştır. Adını Joni Mitchell'in *Big Yellow Taxi* adlı şarkısının "Bilmezsün eldekinin değerini, yok olmadan" dizelerinden alan sergi, doğayı sanatsal süreçlerin doğrudan bir bileşenine dönüştürerek çevresel etik ve ekolojik farkındalık arasında estetik bir bağ kurmuştur. Sergi süresince düzenlenen çocuk atölyelerinde de doğa temelli sanat etkinlikleriyle çocukların çevreye duyarlılık geliştirmeleri hedeflenmiş; böylece sanat eğitimi, ekolojik bilinç ve duysal öğrenme arasında bütüncül bir ilişki kurulmuştur (İstanbul Modern, 2016).

Sanata yönelik ilginin dikkat, odaklanma ve bilişsel katılımı artırdığı yönündeki bulgular, çocukların eko-sanat etkinliklerine yönelik motivasyonunun da çevre farkındalığını destekleyebileceğini düşündürmektedir. Benzer şekilde, sanata ilgi düzeyindeki bireysel farklılıkları açıklamaya başlayan genetik bulgular, bazı çocukların çevresel temaları içeren sanat çalışmalarına doğal bir eğilim gösterebileceğine işaret etmektedir (Gazzaniga, 2008, s. 5).

Bu bütüncül yaklaşımın en açık ve dönüştürücü biçimde gözlemlendiği dönem ise erken çocukluktur. Çocukluk, doğayla ilişkinin en saf, doğrudan ve çok duyulu biçimde kurulduğu evredir. Çocukların sanat yoluyla doğayla temas etmeleri, çevreyi hem bilişsel hem duysal hem de yaratıcı yollarla algılamalarını sağlar. Bu deneyimler, çocukta aidiyet duygusunu besler, ekolojik bilincin temellerini atar ve ilerleyen yaşantısında sürdürülebilir bir çevre tutumunun gelişmesi için güçlü bir zemin oluşturur. Bu kuramsal

bağlam doğrultusunda, bir sonraki alt bölümde çevresel etiğin felsefi temelleri ile erken çocukluk sanat eğitimi süreçlerine yansımaları ele alınmıştır.

1.2. Çevresel Etik ve Doğa Felsefesinin Çocuklara Yansımaları

Çevresel etik, insan-doğa ilişkisini yalnızca fayda temelli bir yaklaşımla değil; karşılıklı bir saygı ve değer anlayışı üzerinden ele alır. Bu yaklaşım, doğayı insanın üzerinde tahakküm kurduğu bir nesne değil, yaşamın sürdüğü ortak bir alan olarak görmeyi gerektirir. Rolston'un (2012, s. 748) vurguladığı gibi, doğa yalnızca insan için değil, kendi varlığı dolayısıyla da anlam taşır. Bu bakış açısı, insanın doğaya yönelik tutumunu ve estetik deneyimini, doğal varlıklarla sorumluluk içeren bir bağ kurma biçimine dönüştürür.

Erken çocuklukta bu anlayış, sanat aracılığıyla somut bir deneyime dönüşür. Çocuk, doğayı izleyen pasif bir özne olmaktan çıkar; onunla var olan, ondan öğrenen ve ona dokunan etkin bir katılımcıya dönüşür. Yaprak, taş, su ve toprak gibi doğal unsurlarla kurulan sanatsal etkileşimler, çocuğun doğanın canlılığına ve çeşitliliğine duysal yoldan katılımını sağlar. Çocuk bu süreçte yalnızca bir eser üretmez; aynı zamanda doğaya zarar vermeden dönüştürmeyi, yeniden kullanmayı ve doğanın ritmine uyum sağlamayı öğrenir. Bu yönüyle erken çocukluk dönemi, çevresel etiğin temellerinin atıldığı en verimli gelişimsel evre olarak değerlendirilebilir.

Nitekim doğal çevreyle ilgili önemli konuların sanat yoluyla nasıl çözümlenebileceğini gösteren bu tür çalışmaların sanat eğitimi içeriklerine entegre edilmesi, dünyanın mevcut ekolojik koşullarının giderek bozulmasına paralel olarak her zamankinden daha büyük bir önem taşımaktadır. İnsan müdahaleleri sonucu doğada oluşan tahribatların geri dönüşü çoğu zaman mümkün olmadığından, çevresel sürdürülebilirliğin sanat eğitimi programlarında yeni bir bakış açısıyla ele alınması gerekmektedir (Mamur, 2017, s. 1007). Bu bağlamda çevresel etik ilkelerinin sanat eğitimi süreçlerine dahil edilmesi yalnızca çevre bilinci kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda estetik ve ahlaki bir duyarlılığın gelişmesine de katkı sağlar.

Dolayısıyla çevresel etik, çocuğun sanat yoluyla doğayla kurduğu ilişkinin doğal bir parçasıdır. Sanat etkinlikleri, çocukların doğayla etkileşim sürecinde özen, dikkat, paylaşım ve sorumluluk gibi değerleri deneyimlemesine aracılık eder. Bu süreçte estetik yaşantı, etik duyarlılıkla iç içe geçer. Çocuğun malzeme seçimi, üretim biçimi ve grup içi iletişimi, sorumluluk duygusunun somut bir ifadesine dönüşür. Erken çocuklukta çevresel etik, sanat aracılığıyla yaşanan bir değer farkındalığı olarak düşünülebilir. Çocuk bu sayede doğayı kendisiyle ortak bir yaşam alanı olarak görmeyi öğrenir. Böylece sanat, doğa ve etik; birbirinden ayrı değil, aynı sürecin duysal, düşünsel ve yaşantısal boyutları olarak birleşir. Bu bütünlük, çevre eğitiminin sanat ve deneyimsel öğrenme süreçleriyle kesiştiği noktayı da açık biçimde ortaya koymaktadır.

1.3. Çevre, Eko-Sanat Eğitimi ve Deneyimsel Öğrenme

Eğitim, tarih boyunca yalnızca bilgi aktaran bir süreç olarak görülmemiş; bireyin zihinsel, ahlaki ve toplumsal gelişimini hedefleyen çok katmanlı bir yapı olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle eğitim, pedagojik olduğu kadar felsefi ve toplumsal bir mesele olarak da ele alınmış; birçok düşünür, eğitimci ve araştırmacı tarafından tartışılmıştır. (Işık, 2025, s. 279). Bu tartışmalar günümüzde yalnızca eğitim felsefesiyle sınırlı değildir; sanat, sanat eğitimi ve özellikle çağdaş sanat pratikleri de eğitimin toplumsal ve ekolojik boyutlarını yeniden düşünmeye yönelmiştir.

Bu çerçevede eko-sanat eğitimi, sanat eğitiminde çevresel duyarlılığı artırmayı amaçlayan ve hem felsefi hem uygulamalı düzeyde dönüşüm öneren bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır. Eko-sanat eğitimi, sanat eğitimi alanında çevresel duyarlılığı artırmayı amaçlayan yeni bir yaklaşım olarak hem felsefi hem de uygulamaya dönük bir dönüşüm önerir. Bu yaklaşım, sanat üretimini içinde bulunduğu toplumsal ve ekolojik bağlamla yeniden ilişkilendirirken, sanat süreçlerinde atık ve toksisiteyi azaltmaya yönelik sürdürülebilir uygulamalara dikkat çeker. Aynı zamanda sosyal yeniden-yapılandırmacı bir anlayışla uyumlu biçimde, öğrenmeyi sanat yoluyla çevreyle etkileşim içinde kurgular ve öğrencilerin çevresel meseleleri deneyimsel olarak keşfetmesini teşvik eder. Ekosanat eğitimi, çevresel sorunlara yaratıcı çözümler üreten pek çok çağdaş sanatçıdan esinlenerek, sanatın çevre okuryazarlığını geliştirmede güçlü bir araç olabileceğini göstermektedir (Inwood, 2013, s. 130).

Çevre eğitimi, bireylerin çevreye ilişkin bilgi, tutum ve davranışlarını geliştirmeyi amaçlayan çok boyutlu bir süreçtir. Bu süreç yaşa göre farklı pedagojik yöntemlerle yürütülmektedir. Okul öncesinde oyun, hikâye ve deneyimsel etkinlikler çevresel duyarlılığı beslerken; ilkokulda doğa gezileri ve uygulamalı projeler, ortaöğretim ve yükseköğretimde ise çevre bilimi dersleri ve araştırma çalışmaları daha derinlikli farkındalık alanları açmaktadır (Türe, 2014, s. 226).

Sanatın çevre eğitimiyle bütünleştirilmesi, çevresel bilinci yalnızca bilişsel bir bilgi alanı olmaktan çıkararak, duygusal, estetik ve etik boyutlarla desteklemektedir. Bu bağlamda çevre temalı resim, heykel, tiyatro, film ve kamusal sanat uygulamaları, ekolojik meseleleri görünür kılarken empati ve sorumluluk geliştiren bir öğrenme deneyimi sunmaktadır. Nitekim uluslararası örneklerde (örneğin *The Cool Climate Art Contest*), sanat iklim değişikliği konusunda bir farkındalık aracına dönüşerek geniş kitlelere ulaşmıştır (Türe, 2014, s. 226).

Deneyimsel öğrenme bu çizgide kritik bir rol üstlenmektedir. Kolb'un (1984) ortaya koyduğu öğrenme döngüsü – somut yaşantı, yansıtıcı gözlem, soyut kavramsallaştırma ve aktif deneyim – erken çocuklukta sanat temelli etkinliklerde doğal biçimde işler. Çocuk doğayla doğrudan temas kurar, bu yaşantıyı resim, oyun ya da yaratıcı bir üretim biçimiyle yansıtır, kavramsal çıkarımlar yapar ve yeni deneyimlere yönelir (McCarthy & Southeastern, 2010, s. 132). Böylece çevresel bilinç, yalnızca bilgi aktarımıyla değil; duygusal, duygusal ve bilişsel boyutların bütünleşmesiyle gelişmektedir.

Alanyazındaki bulgular, çocuklukta kurulan doğa bağlarının yetişkinlikte çevresel sorumluluk ve sürdürülebilir yaşam tutumlarının gelişiminde belirleyici olduğunu göstermektedir (Chawla, 2019, s. 620). Benzer biçimde, ekosanat uygulamalarının çocukluk deneyimlerinde kalıcı ekolojik duyarlılıklar oluşturabildiği; sanatın çevre eğitimiyle bütünleştiğinde eğitsel etkinin anlamlı biçimde güçlendiği belirtilmektedir.

Çevresel etik ve doğa felsefesi ekseninde temellendirilen ekosanat yaklaşımı, erken çocuklukta estetik deneyimi etik bir uyanışa bağlayan güçlü bir köprü kurmaktadır. Çocuğun doğayla ilişki kurması hem bireysel değer dünyasını hem de toplumsal sorumluluk bilincini geliştirmektedir. Bu kavramsal çerçeve, araştırmanın yöntemsel tasarımını doğrudan şekillendirmiştir.

Bu doğrultuda, izleyen bölümde araştırmanın yöntemine ilişkin bilgiler sunulmakta; ardından, kuramsal temellerin uygulamadaki karşılıklarını gözlemlemek amacıyla gerçekleştirilen doğa temelli atölye çalışmaları ele alınmaktadır. Bu atölyeler, çocukların sanat yoluyla doğayı duygusal, estetik ve etik bir bütünlük içinde deneyimlemelerine olanak tanımıştır. Her bir atölye, ekosanatın temel ilkelerini erken

çocukluk düzeyine uyarlayarak, çocuğun çevreyle kurduğu ilişkinin nasıl dönüştüğünü gözlemlemeye yönelik olarak yapılandırılmıştır.

3. Yöntem

3.1. Araştırma Deseni

Bu çalışma, doğa temelli sanat etkinliklerinin çocukların çevresel farkındalık, tutum ve yaratıcı ifade biçimleri üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde yürütülmüştür. Araştırma süreci, doğalistik gözlem ve betimsel analiz tekniklerine dayalı olarak tasarlanmış; nicel ölçme araçları kullanılmamış, değerlendirme çocukların süreç içinde ortaya koydukları üretimler ve davranışlar üzerinden yapılmıştır.

Araştırmada çevresel farkındalık, doğaya yönelik duygusal bağ, çevresel tutumlar ve sanatsal ifade biçimleri temel parametreler olarak ele alınmıştır.

3.2. Katılımcılar ve Uygulama Ortamı

Araştırmanın örneklemi, doğa temelli sanat atölyelerine gönüllü olarak katılan 4-6 yaş aralığındaki 10 çocuk oluşturmaktadır. Ayrıca 10 çocuk gelişimci ve okul öncesi öğretmeninden oluşan gözlemci grubun anlık birebir gözlem notları araştırma sürecine dahil edilmiştir. Çalışma başlamadan önce velilerden yazılı onam alınmış, velilerin süreç boyunca sağladıkları geribildirimler değerlendirmeye katılmıştır. Çocuklara ise yaşlarına uygun bilgilendirme yapılmıştır.

Uygulamalar, Antalya'da bulunan doğa temelli eğitim ve sanat merkezinin yanı sıra orman, park gibi doğal ve halka açık alanlarda haftada iki gün olmak üzere beş hafta boyunca gerçekleştirilmiştir. Etkinliklerde doğal ve geri dönüştürülebilir malzemelerle üretim, çevre temalı resim ve kolaj çalışmaları, açık havada gözlem yapma ve doğadan malzeme toplama gibi uygulamalara yer verilmiştir. Tüm etkinlikler, çocukların yaratıcı süreçlerini destekleyecek biçimde esnek ve çocuğun yönlendirmesine açık bir yapı içinde yürütülmüştür.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Süreci

Veriler, nitel araştırma ilkeleri doğrultusunda çeşitli kaynaklardan elde edilmiştir:

- Gözlemci katılımcılar ve araştırmacı tarafından tutulan doğalistik gözlem notları
- Çocukların sanatsal üretimlerinin betimsel analizi
- Etkinlik sürecinde ortaya çıkan ifadeler
- Veli geribildirimleri

Veriler yüz yüze görüşmelerde ve yazılı ifadelerle, çocukların doğal öğrenme ortamında toplanmış; süreç yapılandırılmamış ancak sistematik bir biçimde izlenmiştir. Çocuklara herhangi bir test, form veya ölçek uygulanmamıştır.

3.4. Veri Analizi

Toplanan veriler yorumlayıcı içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleriyle çözümlenmiştir. Sanat ürünleri, gözlem notları ve süreç içi ifadeler temalaştırılarak analiz edilmiş; özellikle çocukların çevresel farkındalıklarında, doğayla kurdukları duygusal bağlarda ve sembolik ifade biçimlerinde gözlenen değişimler incelenmiştir.

Değerlendirmede Eisner'in (2002) sanatsal değerlendirme yaklaşımı temel alınmış; yaratıcı ifade, tematik bütünlük ve süreç içi gelişim gibi göstergeler dikkate alınmıştır.

Ayrıca doğa temelli sanat etkinliklerinin etkisi, yine bu analiz süreci içerisinde değerlendirilmiştir. Bu çerçevede:

- Çocukların çevreye dair bilgi ve duyarlılık düzeylerindeki değişimler,
- Doğayla kurdukları duygusal ve bilişsel bağlardaki dönüşüm,
- Sürdürülebilirlik temalarına yönelik ifade biçimlerindeki çeşitlenme,
- Sanatsal ve sembolik anlatımlarındaki dönüşüm nitel analiz yoluyla incelenmiştir. Etkinin değerlendirilmesinde herhangi bir test ya da puanlama aracı kullanılmamış; süreç odaklı, pedagojik ve sanatsal bir bakış açısı benimsenmiştir.

3.5. Etik İlkeler

Araştırma, çocuklarla yürütülen çalışmalar için gerekli etik standartlar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Velilerden yazılı onam alınmış; çocuklara süreç hakkında yaş düzeylerine uygun bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcıların diledikleri anda çalışmadan ayrılma hakları gözetilmiş; tüm veriler anonimleştirilerek gizlilik ilkelerine uygun biçimde saklanmıştır. Psikolojik veya fiziksel rahatsızlık oluşturabilecek hiçbir uygulamaya yer verilmemiştir. Araştırma için gerekli etik kurul onayı alınmıştır.

4. Bulgular (Atölye Çalışmaları)

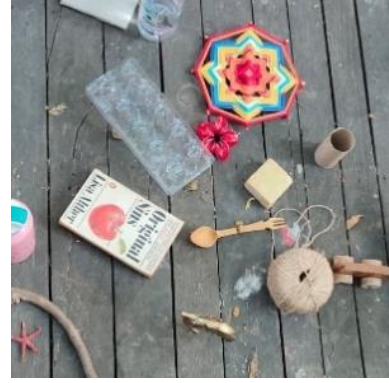
4.1. Atölye Çalışması (Doğayı tanıma-Mandala çalışması)

Bu çalışmanın amacı, ekosanat çerçevesinde çocuklara doğanın döngüsellliğini deneyimletmek, sanatın geçiciliği ile ekolojik süreçler arasındaki bağı görünür kılmak ve estetik yaşantıyı çevresel bilinçle bütünleştirmektir. Atölye çalışmasına kısa bir doğa yürüyüşü ile başlanmıştır. Katılımcı çocuklara ekolojik sanat, arazi sanatı ve doğa temelli çalışan bazı sanatçılardan eser örnekleri gösterilmiştir. Buradaki amaç çocukların hem sanat eseri örnekleri görmeleri hem de doğayı bozmadan, yalnızca doğada bulunan malzemelerle üretimin mümkün olabileceğini göstermektir. Ekolojik sanat eserlerinde geleneksel malzemelerin aksine, sınırları aşarak çoğunlukla sıradan, doğal ve geri dönüşümlü materyallerin kullanıldığı görülmektedir. Özellikle de dikkat çekilmesi istenen, hasar gören, bilimsel raporlara göre kirlenmiş ortamlar seçilerek kullanılmıştır. (Mamur, 2017. S. 1003) Çalışmada seçilen ortam da insan izlerinin, örneğin bazı atık ve çöplerin görülebileceği bir yerdir ve bilinçli olarak ön temizlik yapılmamıştır. Öğrencilerde merak ve hayal gücünü uyarmak üzere onlara Andy Goldsworthy gibi öncü çevresel sanat üreten sanatçıların eserlerinin fotoğrafları gösterilerek şu sorular yöneltilmiştir: “Bu şekil sizce hangi malzemelerle yapılmış?”, “Yapraklar neden daire şeklinde dizilmiş olabilir?” “Doğada hangi materyallerle resim yapmak isterdiniz?” Bu sorular aracılığıyla çocukların hem merak duygusu hem de hayal güçleri harekete geçirilmesi hedeflenmiştir. Ardından “mandala” kavramı tanıtılmış ve ortaya bir merkez konularak etrafının daire biçiminde doğal malzemelerle yapılandırabilecekleri söylenmiştir. Çocukların önce malzemeleri kendilerinin keşfetmeleri teşvik edilmiştir. Ardından taşların yuvarlak ya da köşeli oluşu, yaprakların hangi ağaçtan düşmüş olabileceği gibi estetik ayrıntılar üzerinde durulmuştur. Sonrasında her çocuk kendi hayal gücüne göre katkı sunarak ortak bir mandala çalışmasına başlanmıştır.

4.1.1. Atölye Çalışmasından Görseller

Fotoğraf 1. Doğa Gözlemi

Fotoğraf 1a. Doğal-Yapay Nesneler

1b. Mandala çalışması

1c. Grup mandalası

Ormanda gerçekleştirilen bu etkinlikte, çocukların doğayla doğrudan temas kurarak gözlem yapmaları ve tüm duyularını kullanmaları amaçlanmıştır. Fotoğraf 1a. Çocuklar ağaç gövdelerini incelemiş, çevrelerindeki canlı ve cansız varlıkları ayırt etmeye çalışmıştır. Bu süreçte onların doğaya karşı merak, dikkat ve saygı geliştirmelerine katkı sağlanması hedeflenmiştir. Katılımcı çocuklardan bazıları Ö1¹ “Ağacın kabuğu çok pütürlü.” ya da Ö3 “Yapraklar yukarıda güneşe bakıyor.” gibi ifadelerle gözlemlerini paylaşmış, doğanın farklı yönlerini sözlü olarak dile getirmiştir. Bu gözlemler, çocukların çevredeki objelerin dokularını fark ettiklerini ve doğayı çoklu duyularla algıladıklarını göstermektedir. Doğal ve doğal olmayan nesnelerin karşılaştırılması

Etkinlikte çocukların önüne dal, yaprak, taş gibi doğal; plastik, ip, oyuncak gibi insan yapımı materyaller konulmuştur. Çocuklar bu nesneler üzerine dokunsal ve görsel karşılaştırmalar yapmış, Ö7 “Taş çok sert”, Ö2 “Plastik doğal değil” gibi yorumlarla duysal farklarını belirtmişlerdir. Bu etkinlik sırasında çocukların doğal malzemeleri tercih etme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Buradaki “tercih”, yalnızca estetik bir beğeniden değil, doğal materyallerin sunduğu çokduyulu deneyime yönelik olumlu tepkilerden de kaynaklanmaktadır. Nitekim bazı çocuklar yaprak ve taşları “daha güzel” ve “daha gerçek” olarak tanımlayarak doğal nesnelere yönelik öznel beğenilerini ifade etmiş; aynı zamanda bu nesnelere daha sık yönelip daha uzun süre inceleyerek davranışsal olarak da onları seçmişlerdir. Dolayısıyla çocukların doğal materyalleri tercih etme eğilimleri, hem duysal özelliklerin (sertlik, doku, sıcaklık, doğallık) onlarda yarattığı olumlu hislere hem de bu hislerle paralel biçimde gelişen estetik beğeniye dayanmaktadır. Bu bulgu, tabiat felsefesi temelinde doğa-insan ilişkisini erken yaşta

¹ Öğrenciler isimleri yerine numaralarla kodlandırılarak belirtilecektir.

kavrayabilmeleri açısından önem taşımakta; çevresel bilincin yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda duyuşsal ve estetik boyutlarda da desteklendiğini göstermektedir.

4.1.2. Doğadan Mandala Çalışması

Fotoğraf 1b. Çocukların mandala yapım süreci

Fotoğrafta çocukların yerde yaprak, dal, çiçek ve taş gibi doğal malzemeleri kullanarak mandala oluşturdukları görülmektedir. Çalışma sürecinde çocukların malzemeleri birlikte seçtikleri, yerleştirme konusunda birbirleriyle konuştukları ve sırasıyla katkı sundukları gözlemlenmiştir. Katılımcılardan Ö3'ün "Ben yaprakları kalp gibi koymak istiyorum" ve Ö2'nin "Bunu güneşin etrafına koyalım" ifadeleri, çocukların doğal malzemeleri belirli biçim ve imgelerle ilişkilendirerek düzenlediklerini göstermektedir. Bu süreçte çocukların hem bireysel tercihlerini dile getirdikleri hem de grup çalışmasına uyum sağlamaya yönelik davranışlar sergiledikleri kaydedilmiştir. Mandala çalışması, sanat pedagojisi açısından ürünün yanı sıra sürece odaklanan bir etkinlik olarak yapılandırılmış ve gözlemler bu doğrultuda kaydedilmiştir.

Fotoğraf 1c. Doğadan oluşturulan mandala

Tamamlanan mandala, doğadan toplanan yaprak, taş, dal ve benzeri materyallerle oluşturulmuş geçici nitelikte bir düzenleme olarak belirmiştir. Çalışmanın merkezden dışa doğru genişleyen dairesel formu, doğadaki döngüsellik temasını vurgulayan bir kompozisyon ortaya çıkarmıştır. Etkinlik sonunda mandalanın herhangi bir koruma altına alınmadan bulunduğu alanda bırakılması planlanmış; böylece çalışmanın geçiciliğinin çocuklar tarafından deneyimlenmesi hedeflenmiştir. Süreç boyunca ekolojik sanat yaklaşımının "doğaya karışma" ve "geçicilik" ilkeleri doğrultusunda hareket edilmiş; bu yaklaşım hem gözlem notlarına hem de etkinlik planına yansımıştır. Katılımcılardan Ö7'nin "Yapraklar yine toprağa dönecek" ifadesi, mandalanın doğaya geri bırakılmasına ilişkin çocuk yorumlarından biri olarak kayıt altına alınmıştır.

Bu bağlamda, mandala çalışmasının ekolojik sanat anlayışıyla ilişkisi, alanyazındaki tanımlarla da desteklenmektedir. Nitekim "Sanatçının malzemesi doğanın kendisi, çalışmalarına hayat veren ise mevsimsel süreçlerdir. Amacı estetik bir kaygıyla doğaya farkındalık sağlamak, düşündürmek, hissettirmektir. Çalışmalar yapım sürecinde de sonrasında da doğaya zarar verir nitelikte değildir." ifadesinde de vurgulandığı üzere ekolojik sanat, doğayla uyumlu ve farkındalık temelli bir yaratım sürecine işaret etmektedir (Aydın ve Zümrüt, 2013, s. 62). Bu perspektiften bakıldığında, öğrenciler tarafından gerçekleştirilen mandala çalışması, doğadan alınan materyallerin yeniden doğaya bırakıldığı ve çevresel duyarlılığın sanat yoluyla desteklendiği bir uygulama örneği olarak değerlendirilebilir.

4.1.3. Atölye Çalışması (Kökten Taça: Ağaçların Görünmez Ağları)

Bu atölye, ekosanat ve çevre eğitimi yaklaşımı çerçevesinde çocuklara ağaçların yapısı ve doğadaki ilişkiler ağına dair temel kavramları oyun, drama ve sanat etkinlikleri yoluyla tanıtmak amacıyla planlanmıştır. Atölyede çocukların doğada zaman geçirmeleri, ağaçların bölümlerini tanımaları ve "taç utangaçlığı" ile mikorizal iletişim gibi biyolojik kavramları somutlaştırılmış etkinlikler aracılığıyla deneyimlemeleri hedeflenmiştir.

Çalışma, bitki sistematiği alanında uzman bir biyolog ve bir sanat eğitmeninin eşliğinde yürütülmüştür. Çocuklar açılışta dairesel bir düzen içinde toplanmış ve "Güneş, yağmur, çöp" oyunu ile doğadaki temel öğelere bedensel hareketler üzerinden giriş yapılmıştır. Oyunda "güneş" denildiğinde çocukların kollarını yukarı kaldırdığı, "yağmur" dendiğinde ayaklarını yere vurarak suyun köklere inişini canlandırdığı, "çöp"

ifadesinde ise kollarını aşağı sarkıtarak duraksadıkları gözlemlenmiştir. Bu etkinlik sırasında çocukların söylenen kavramlara uygun beden hareketleriyle eşlik ettikleri ve grup halinde oyuna katıldıkları not edilmiştir.

Atölye kapsamında davet edilen biyolog, ağaçların bölümlerini çocukların anlayabileceği benzetmelerle açıklamıştır. Kökler “süper kahraman”, gövde “asansör”, yapraklar “mutfak” ve taç bölgesi “şapka” olarak tanımlanmış; çocukların bu benzetmeleri tekrar ettikleri ve zaman zaman gülümseyerek tepki verdikleri gözlenmiştir. Ardından “taç utangaçlığı” kavramı, ağaçların dalları arasında boşluk bırakmaları üzerinden anlatılmış; bazı çocukların “Onlar da çok kibar” gibi ifadeler kullandığı kaydedilmiştir. Mikorizal iletişim ise “ağaçların yer altı interneti” benzetmesiyle tanıtılmış ve kırmızı iplerle oynanan bir iletişim oyunu ile somutlaştırılmıştır. Oyunda bir çocuğun ipin ucunu çekmesiyle diğer ucun hareketinin anında fark edilmesi, çocuklara yer altındaki bağlantıların sürekliliğine dair görsel-kinestetik bir deneyim sunmuştur.

Fotoğraf 2. Bitkileri Anlama

Fotoğraf 2a. Atölye Çalışması

Fotoğraf 2b Çocuk Resmi 1

Fotoğraf 2c Çocuk Resmi 2

Fotoğraf 2. Açılış çemberinde oyun ve drama etkinliği

Fotoğrafta, çocukların biyoloğun yönlendirmesiyle drama oyununa katıldıkları görülmektedir. Çocuklar “güneş”, “yağmur” ve “çöp” kavramlarını temsil eden hareketleri eş zamanlı olarak uygulamakta; bazı çocuklar kollarını yukarı kaldırmakta, bazıları yere doğru eğilmekte veya farklı pozisyonlar almakta, böylece söylenen kavramları bedensel hareketlerle ifade etmektedir. Bu sırada grup hâlinde etkinliğe katılımın sürdüğü ve çocukların verilen yönergeleri takip ettikleri gözlemlenmiştir.

Fotoğraf 2a. Açık hava resim atölyesi

Bu resimde bir ağaç, güneş, gökyüzü ve toprak bütünlüklü bir kompozisyon içinde yer almaktadır. Ağaç gövdesi, dalları ve yaprakları belirgin biçimde çizilmiştir. Ö3'ün çalışmasında meyvelerin hem dallardan hem de kök bölgesinden çizildiği görülmektedir. Gökyüzü mavi renkle, güneş ise turuncu tonlarla boyanmıştır. Çocuğun resmi ilk aşamada katladığı, daha sonra sergide kullanılacağını öğrendiğinde resmi açarak teslim ettiği kaydedilmiştir.

Fotoğraf 2b çocuk resmi 1

Bu çalışmada, çocuklardan Ö3'e ait resimde ağaç, meyveler, gökyüzü, güneş ve toprak aynı kompozisyon içinde yer almaktadır. Ağaç gövdesi ve dalları belirgin biçimde çizilmiş; meyveler hem dalların bulunduğu bölgede hem de kök hizasında resmedilmiştir. Gökyüzünün mavi tonlarda, güneşin ise turuncu renkte boyandığı görülmektedir. Daha önceki resim çalışmalarında ağacın meyvesiz ve kök bölümü çizilmeden ifade edildiği göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmanın önceki çizimlerden biçimsel olarak ayrıldığı kaydedilmiştir. Çocuğun resmi bir süre katladığı, daha sonra sergide kullanılacağını öğrendiğinde resmi açarak teslim ettiği de süreç gözlemlerine yansımıştır.

Fotoğraf 2c Çocuk resmi 2

Ö7'ye ait resimde kalın gövdeli büyük bir ağacın merkezde konumlandırıldığı görülmektedir. Gövdeden çıkan dallar ve yaprakların çevresinin sarmaşık benzeri çizgilerle çevrelendiği dikkati çekmektedir. Resimde farklı renk ve boyutlarda bitkilerin yer aldığı; ağaç, yaprak, çiçek veya bitkisel öğelerin çeşitlilik gösterdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca köklerin belirgin şekilde çizildiği ve kök hatlarının birbirine temas eder biçimde resmedildiği görülmektedir. Yaprakların ise birbirine değmeyecek biçimde konumlandırıldığı kaydedilmiştir. Daha önceki resim çalışmalarında bu düzeyde kök ya da çeşitlilik detaylarının bulunmadığı göz önünde bulundurulduğunda, bu çizimin önceki çalışmalardan biçimsel olarak ayrıldığı not edilmiştir.

4.1.4. Atölye Çalışması (Gölette Yaşam ve Kuş Yuvaları)

Bu atölye, çocukların doğada yaşayan canlıların yuvalarını ve yaşam alanlarını gözlemlemeleri, ardından bu gözlemlerden yola çıkarak doğal malzemelerle kuş evi modelleri tasarlamaları amacıyla planlanmıştır. Atölye kapsamında çocukların doğrudan çevreyle temas ettikleri etkinliklerin yer aldığı; yaprak, taş, su yüzeyi ve benzeri doğal öğelerin çalışmalara dahil edilebildiği bir uygulama süreci kurgulanmıştır. Doğal malzemelerin kullanımı, Yer Temelli Eğitim (Place-Based Education) literatüründe belirtilen “yerel çevrenin öğrenme bağlamı olarak kullanılması” ilkesine uygunluk göstermektedir (Dorji, 2021, s. 2393).

Atölye, bir doğa gözlemcisi ve belgeselci rehberliğinde başlatılmıştır. Çocuklar gölet çevresinde bir araya gelmiş; dürbün ve teleskop aracılığıyla kuşlar ve bitkileri incelemişlerdir. Gözlem sürecinde “Kuşların evleri nerede?” ve “Bir ördek için gölet hangi özellikleri taşıyabilir?” gibi sorular yöneltmiş ve çocukların gözlem yaparken çıkarımda bulunmaları sağlanmıştır. Gölet çevresinde ördekler, sazlıklar ve çeşitli su canlıları gözlemlenmiş; suyun yapısı, ekolojik döngü ve çevredeki bitki örtüsü hakkında kısa açıklamalar yapılmıştır.

Devamında, mimar konuk çocuklara kuş yuvaları, mağaralar, su altı barınakları ve insanların yaşadığı ev türlerine ilişkin temel bir bilgilendirme yapmıştır. Sunum, farklı türlerin barınak özelliklerinin karşılaştırılmasına olanak tanıyacak kısa görseller ve açıklamalar içermiştir. Ardından felsefe alanında çalışan bir uzman “Ev nedir?” ve “Bir

yuva hangi işlevleri yerine getirir?” sorularını yönelterek çocukların kavram üzerine sözlü açıklamalar yapmalarını sağlamıştır.

Uygulama aşamasında çocuklar küçük gruplar halinde doğal malzemeler kullanarak kuş evi modelleri tasarlamışlardır. Ahşap parçaları, dallar, yapraklar, kabuklar ve çeşitli küçük materyaller kullanılarak farklı biçimlerde yuva kurguları oluşturulmuştur. Çocukların bazıları tasarımlarına yaprak veya otlardan oluşan taban yüzeyleri eklemiş; bazıları “koltuk” veya “yatak” gibi günlük yaşamdan benzetmeler içeren öğeler eklemiş ve bu tercihlerini sözlü olarak açıklamıştır.

Etkinlik süresince çocukların grup içinde malzeme paylaşımı, sırayla çalışma ve ortak karar alma davranışları gözlemlenmiştir. Doğal malzemelerin dokunsal ve görsel özellikleri üzerinden inceleme yaptıkları ve bu malzemeleri farklı şekillerde birleştirdikleri kaydedilmiştir. Uygulama sürecinde çocukların yaptıkları modelleri eğitmenlere sözlü olarak anlattıkları; hangi malzemeyi neden seçtiklerini açıkladıkları görülmüştür.

Atölyenin bir bölümünde, ekolojik sanatçı Jackie Brookner’in sanatın algı ve değer oluşturma süreçlerindeki rolünü vurgulayan görüşleri eğitimciler tarafından paylaşılmıştır (Aydın & Zümrüt, 2013, s. 64). Bu açıklamalar, kullanılan sanat temelli yöntemin bağlamsal çerçevesini tanıtmaya amacı taşımıştır.

Fotoğraf 3. Gölet gözlemi

Fotoğraf 3a. Suda yaşayan canlıları

Fotoğraf 3b. Kuş Evi 1

Fotoğraf 3c. Kuş Evi 2

Gölette Kuş Gözlemi

Fotoğrafta çocukların dürbünlerle gölete baktıkları ve yanlarında bir doğa gözlemcisinin bulunduğu görülmektedir. Çocukların su yüzeyindeki kuşları ve çevredeki sazlıkları izledikleri; bazı çocukların dürbünlerini uzun süre gözlerinden ayırmadan aynı

noktaya bakmayı sürdürdükleri kaydedilmiştir. Gözlem sırasında çocukların sessiz bir şekilde konumlandıkları ve verilen yönergeleri takip ettikleri görülmüştür.

Fotoğraf 3a. Suda yaşayan canlılar

Fotoğrafta bir çocuğun ahşap bir parça üzerinde dallar, yapraklar ve benzeri doğal malzemeleri yerleştirerek kuş evi tasarladığı görülmektedir. Çocuğun malzemeleri belirli bir düzen içinde konumlandığı ve her bir elementi tek tek yerleştirdiği gözlenmiştir. Yaprakların taban yüzeyi olarak kullanılması ve malzemelerin farklı kombinasyonlarla bir araya getirilmesi, çalışmanın planlanan aşamalarına uygun bir uygulama sürecinin yürütüldüğüne işaret etmektedir. Çocuk, yaptığı tasarımı etkinlik sonunda eğitmenlere sözlü olarak açıklamıştır.

Fotoğraf 3b. Grup çalışması: kuş evi yapım süreci

Fotoğrafta bir çocuğun ahşap bir yüzey üzerine dal, yaprak ve benzeri doğal malzemeler yerleştirerek bir kuş evi modeli oluşturduğu görülmektedir. Çocuğun malzemeleri tek tek konumlandığı ve düzenleme üzerinde belirli bir sıra izlediği gözlemlenmiştir. Yaprakların alt katman olarak kullanıldığı, dalların ise üst bölümlere yerleştirildiği dikkati çekmektedir. Çocuk, çalışmasını tamamladıktan sonra tasarım sürecine ilişkin açıklamalar yapmıştır.

Fotoğraf 3c. Grup çalışması: kuş evi tasarımı

Bu fotoğrafta bir grup çocuğun ahşap kutu biçimindeki bir yapının içine dallar, yapraklar ve çeşitli doğal materyaller yerleştirdikleri görülmektedir. Çocukların sırayla malzeme aldıkları, çalışma yüzeyini paylaştıkları ve birbirlerinin yerleştirme işlemlerini bekledikleri kaydedilmiştir. Bazı çocukların yuva içine yaprak veya otlardan oluşan taban düzenlemeleri ekledikleri, bazılarının ise insan yaşamına ait nesnelere benzetmeler içeren sözel açıklamalar yaptıkları gözlemlenmiştir.

4.1.5. Atölye Çalışması (Çocukların Kadrajından Fotoğraf ve Doğa)

Bu atölye, çocukların fotoğraf makinesi kullanarak doğayı gözlemlemelerini sağlamak ve ışık, kadraj ile kompozisyon gibi temel fotoğraf kavramlarını erken yaş düzeyine uyarlanmış biçimde deneyimlemelerine imkân tanımak amacıyla planlanmıştır. Atölye kapsamında fotoğraf alanında uzman bir akademisyen davet edilmiş ve çocuklara fotoğraf makinesinin temel işleyişi tanıtılmıştır. Kavramlar 4-6 yaş grubuna uygun olarak sadeleştirilmiş; “Işık nereden geliyor?”, “Hangi canlıyı ya da nesneyi seçmek istersin?” ve “Bir fotoğraf karesine neler sığabilir?” gibi sorularla açıklamalar yapılmıştır.

Tanıtımın ardından profesyonel fotoğraf makinesi çocukların kullanımına verilmiş ve çocuklar sırayla çevredeki hayvanları, bitkileri ve nesneleri fotoğraflamıştır. Çekim sürecinde çocukların makineyi tuttıkları pozisyonlar, seçtikleri nesnelere yönelme biçimleri ve kadraj tercihleri gözlemlenmiştir. Bir çocuğun köpeğe doğru yaklaşarak makineyi onun yönüne çevirdiği; diğer çocukların ise tavuk, ördek veya bahçe içindeki çeşitli ayrıntıları görüntülediği kaydedilmiştir. Çocukların fotoğraf çekerken gülümsemeleri, hızlı adımlarla nesneye yönelmeleri veya makineyi dikkatle incelemeleri gibi davranışlar süreç boyunca not edilmiştir.

Fotoğraf 4. Çocuk

Fotoğraf 4a. Köpek

Fotoğraf 4b. Tavuk ve Horoz

Fotoğraf 4c. Ördek

Fotoğraf 4 Çocuğun köpeği fotoğraflaması

Fotoğrafta Ö6'nın, sanat eğitmeninin rehberliğinde köpeği kadrja aldığı görülmektedir. Çocuğun makineyi köpeğin göz hizasına yakın bir noktada konumlandığı ve hayvana doğru yöneldiği kaydedilmiştir. Çekim sırasında çocuğun yüzünde gülümseme olduğu, makineyi sabitlemek için iki eliyle tuttuğu ve fotoğraf çekme hareketini uyguladığı gözlemlenmiştir.

Fotoğraf 4 a Köpek fotoğrafı

Ö8 tarafından çekilen fotoğrafta köpek doğrudan kameraya bakmaktadır. Fotoğrafta toprak, taşlar ve yaprak parçaları gibi zemin unsurlarının kadrja dahil olduğu görülmektedir. Çocuğun hayvanı görüntülerken kadrjaın merkezine yerleştirdiği ve kamerayı köpeğin bulunduğu noktaya doğru hizaladığı gözlemlenmiştir. Kadrjaın hafif açıyla konumlanması, çocuğun çekim anındaki duruşuna bağlı bir yerleşim olarak kaydedilmiştir.

Fotoğraf 4 b Tavuk ve horoz fotoğrafı

Bu fotoğrafta bahçe alanında hareket hâlindeki bir tavuk ve horozun görüntülendiği görülmektedir. Arka planda salıncak, çit ve taşlar gibi doğal ve yapay öğeler aynı kompozisyon içinde yer almaktadır. Çocuğun hayvanların hareketini takip ederek kamerayı onların yönüne çevirdiği ve kadrjaı bu doğrultuda ayarladığı gözlemlenmiştir.

Fotoğraf 4 c Ördek fotoğrafı

Ö2 tarafından çekilen fotoğrafta bir ördek açık bir alanda tek başına görüntülenmiştir. Ördeğin kadrjaın orta bölümüne yerleştirildiği ve geniş bir mekânsal alanın fotoğrafa dahil edildiği görülmektedir. Arka planda insan figürlerinin bulunması,

çekim sırasında hem doğal alanın hem de insan etkinliğinin aynı karede yer aldığını göstermektedir.

Atölye çalışma sürecinden genel görseller:

Fotoğraf 5. Fidan dikimi

Fotoğraf 5a Oba'da atölye

Fotoğraf 5b Boğaçayı

Fotoğraf 5c Bahçe

5. Tartışma

Bu araştırmada yürütülen doğa temelli sanat atölyeleri, çocukların çevreyle kurdukları ilişkilerin duyusal, estetik ve düşünsel boyutlarda desteklenebileceğini göstermiştir. Çocukların doğal malzemelerle üretim yapması, doğayı gözlemlemesi ve deneyimlerini sanatsal biçimlere dönüştürmesi, çevresel farkındalığın erken yaşlarda gelişebileceğini düşündürmektedir. Bu bulgular, alan yazında “eco-art education” olarak tanımlanan ekolojik sanat uygulamaları ve çevre eğitimi yaklaşımlarıyla örtüşmektedir.

Inwood'un (2013) ilkokul düzeyindeki öğrencilerle yürüttüğü eco-art uygulamaları, sanat temelli çevre eğitiminin çocukların çevreyle ilişki kurma biçimlerini güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Araştırmada öğrencilerin doğal süreçleri gözleme, çevresel temaları ifade etme ve doğaya yönelik duyarlılık geliştirme gibi davranışlarının belirgin biçimde arttığı rapor edilmiştir. Bu çalışma okul öncesi yaş grubunda ve daha kısa süreli bir uygulama kapsamında yürütülmüş olsa da çocukların doğal unsurları anlamlandırma, çevre kavramlarıyla temas kurma ve estetik ifade geliştirme eğilimlerinin benzer şekilde ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Ancak uygun gelişimsel farklar ve uygulama süresinin sınırlılığı dikkate alındığında, Inwood'un uzun süreli çalışmalarında tanımlanan davranışsal değişim düzeylerinin bu araştırmada aynı ölçekte tespit edilmesi beklenmemektedir. Bu durum, eco-art uygulamalarının etkisinin süreç içerisinde giderek güçlendiğini ve uzun süreli programların önemini desteklemektedir.

Yer temelli öğrenmenin çevre farkındalığı üzerindeki etkilerini inceleyen Dorji ve arkadaşlarının (2021) Bhutan örneği, çevrenin bir öğrenme alanı olarak kullanıldığında

çocukların katılım ve merak düzeylerinin arttığını ortaya koymuştur. Çalışmada öğrencilerin yerel çevreyi keşfetmeleri, toplulukla etkileşim kurmaları ve deneyimsel yollarla öğrenmeleri, PBE'nin (Place-Based Education: Yer Temelli Eğitim) temel ilkeleri olarak tanımlanmıştır. Mevcut araştırmadaki doğa temelli sanat atölyeleri de benzer biçimde çocukların yakın çevreyle doğrudan temas kurmasını sağlamış, doğal ortamın öğrenme sürecine dahil edilmesi çocukların gözlem yapma ve sorgulama becerilerini desteklemiştir. Her iki çalışma da çevrenin sınıfın bir uzantısı haline gelmesinin öğrenmeyi zenginleştirdiğini göstermektedir. Ancak Bhutan örneğinde yerel topluluk ve okul paydaşlarıyla güçlü bir iş birliği yer alırken, bu araştırmada sürecin daha çok atölye merkezli yürütülmesi, yer temelli eğitimin topluluk boyutunun sınırlı kaldığını düşündürmektedir.

Çağdaş çevresel sanatın ekolojik krizleri görünür kılma gücünü ele alan Najafabadi (2025), modern doğa sanatının yalnızca estetik bir temsil sunmakla kalmayıp çevresel bozulma, kirlilik ve ekolojik dengesizlik gibi temaları da eleştirel bir perspektifle işlediğini vurgulamaktadır. Bu bulgular, sanatın çevre sorunlarına yönelik farkındalık oluşturma potansiyelini ortaya koymaktadır. Bu araştırmada çocukların doğal döngüler, canlı yaşamı ve insan-doğa ilişkisine yönelik sembolik anlatımlar geliştirmesi, çevresel sanatın pedagojik düzeydeki bir yansıması olarak görülebilir. Ancak Najafabadi'nin incelediği profesyonel sanatçıların aksine, çocuk üretimlerinde eleştirel ekolojik vurgu daha sezgisel ve sınırlı düzeyde gözlenmiştir. Bu durum, erken çocukluk döneminde çevresel sanatın daha çok duyuşsal ve deneyimsel süreçlerle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Literatürdeki çalışmalarla karşılaştırıldığında, bu araştırmanın temel katkısı, doğa temelli sanat uygulamalarının kısa süreli bir atölye bağlamında dahi çocukların çevreyi algılama ve ifade etme biçimlerini etkileyebildiğini göstermesidir. Bununla birlikte mevcut araştırmanın sınırlılıkları, gelecekte daha geniş örneklerle, daha uzun süreli ve disiplinler arası iş birliklerini içeren çalışmaların gerekliliğine işaret etmektedir. Özellikle aile, okul ve yerel topluluk katılımının güçlendirilmesi, yer temelli ve sanat temelli çevre eğitiminin etkisini artıracaktır.

Sonuç

Bu araştırmada, erken çocukluk döneminde gerçekleştirilen doğa temelli sanat atölyelerine katılan çocukların deneyimleri nitel bir yaklaşımla incelenmiştir. Çalışma, sınırlı sayıda katılımcı ve kısa süreli bir uygulama sürecine dayandığından, elde edilen bulgular genelleme amacı taşımamakta; yalnızca süreçte gözlemlenen davranış ve üretimlere ilişkin örnek durum niteliğinde çıkarımlar sunmaktadır.

Atölye sürecinde çocukların doğadaki renk, doku ve biçim gibi unsurlara yönelik dikkatlerinin zaman zaman arttığı, doğal malzemelerle etkileşim kurarken duyuşsal katılım ve merak gösterdikleri gözlenmiştir. Çocukların bazı üretimlerinde döngüsellik, canlıların yaşam alanı ya da doğadaki ilişkiler ağına ilişkin basit bağlantılar kurmaları, doğa temelli sanat etkinliklerinin çevresel farkındalığı destekleyebileceğine dair sınırlı fakat anlamlı ipuçları sunmaktadır.

Atölye etkinliklerinde gerçekleştirilen ortak üretim süreçleri, çocuklara doğal yolla iş birliği yapma, paylaşma ve sırasını bekleme gibi sosyal becerileri kullanma fırsatları

sunmuştur. Ancak uygulamanın süresi kısa olduğundan, bu gözlemlerin kalıcı bir gelişime işaret edip etmediğini söylemek mümkün değildir.

Disiplinler arası yapı—biyolog, sanat eğitmeni ve fotoğraf sanatçısı gibi uzmanların katkıları—çocukların doğayı yalnızca görsel değil, farklı bakış açılarından deneyimlemelerine olanak tanımıştır. Bu durum, çevresel olgulara ilişkin anlamlandırma biçimlerinde çeşitlilik oluşturmıştır. Genel olarak, bulgular doğa temelli sanat etkinliklerinin erken çocukluk eğitiminde duyuşsal katılımı, dikkat gelişimini, merakı ve temel çevresel farkındalık süreçlerini destekleyen bir öğrenme ortamı sunduğunu göstermektedir.

Öneriler

Bu çalışmanın bulguları sınırlı olmakla birlikte, erken çocukluk döneminde doğa temelli sanat etkinliklerinin geliştirilmesine yönelik bazı öneriler sunulabilir. Öncelikle, okul öncesi eğitim ortamlarında doğa temelli sanat etkinliklerine düzenli aralıklarla yer verilmesi, çocukların doğayla kurdukları duyuşsal ve duygusal bağın güçlenmesine katkı sağlayabilir. Etkinliklerin mümkün olduğunca açık alanlarda ve çocukların doğal unsurlarla doğrudan temas kurabilecekleri ortamlarda yürütülmesi, çevresel farkındalık süreçlerini destekleyen somut yaşantılar sunacaktır. Sanat çalışmalarının ürün odaklı değil, süreç odaklı tasarlanması ise çocukların kendi ritimleri ve ifade biçimleri doğrultusunda yaratıcı katılım göstermelerini kolaylaştırabilir.

Öğretmen ve ebeveynlerin bu tür süreçlere gözlemci ya da destekleyici olarak dahil olmaları, çocukların doğa-sanat deneyimlerini günlük yaşamla ilişkilendirmelerine yardımcı olabilir. Etkinlik sonrasında çocukların kendi sözleriyle yaptıklarını ve hissettiklerini ifade etmelerine alan açılması, çevresel farkındalık ve estetik duyarlılığın pekişmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca okul öncesi öğretmenlerinin ve sanat eğitimi alan uzmanların, sanat ve çevre temelli yaklaşımları tanıtan kısa süreli atölyelere veya seminerlere katılmalarının, benzer uygulamaları kendi eğitim ortamlarına uyarlamalarını destekleyebileceği değerlendirilebilir.

Gelecek araştırmalar açısından, doğa temelli sanat etkinliklerinin daha uzun süreli programlar çerçevesinde ve farklı yaş gruplarıyla uygulanması, çevresel tutum ve davranışlardaki değişimi karşılaştırmalı olarak inceleme olanağı sunabilir. Daha geniş katılımlı çalışmalarda öğretmen, ebeveyn ve çocuk görüşlerinin birlikte ele alınması, disiplinler arası bakış açısını güçlendirecektir. Ayrıca uzunlamasına desenle yürütülecek araştırmalar, erken çocuklukta kazanılan deneyimlerin ilerleyen yıllardaki çevresel tutum ve estetik duyarlılıkla nasıl ilişkilendiğine dair daha derinlikli bulgular sağlayabilir.

Kaynakça

- Ak K., G. (2021). Sanat ve doğa ilişkisinde ekolojik yaklaşımlar. *Sanat ve İnsan Dergisi*, 5(1), 247-260.
- Alioğlu, N. (2010). Sanat ve bilim ilişkisi. *Folklor/Edebiyat*, 16(62), 217-228.
- Aydın, İ. & Zümrüt, Y. (2013). Doğa ve sanat ekseninde farklı yaklaşımlar. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 4(4), 53-78.
- Berleant, A. (1992). *The aesthetics of environment*. Philadelphia: Temple University Press.
- Brown, A. (2014). *Art and ecology now*. Londra: Thames & Hudson.

- Chawla, L. (2019). Childhood nature connection and constructive hope: A review of research on connecting with nature and coping with environmental loss. *People and Nature*, 2, 619 – 642.
- Donkor, E. K., Bakye-yiadom, F. - vd. (2024). *From earth to Art: Repurposing clay residues into ephemeral clay sculptures of organic art and styles*. Gana: Takoradi Technical University.
- Dorji, K. & Sivitskis, A. (2021). Implementation of place-based education: A case study in a primary school at talhogang, *Bhutan*. *Creative Education*, 12, 2390-2409.
- Gazzaniga, M. (2008), *Learning, arts, and the brain the dana consortium report on arts and cognition*. New York: Dana Press.
- Inwood, H.J. (2013). Cultivating artistic approaches to environmental learning: Exploring eco-art education in elementary classrooms. *International Electronic Journal of Environmental Education*, 3 (2), 129-145.
- Işık, M. F. (2025). Toplumsal bir dönüşüm hareketi olarak eğitim. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 21, 278-284.
- İstanbul Modern (2016). Yok olmadan: Doğa ve sürdürülebilirlik üzerine bir sergi [Sergi Duyurusu]. İstanbul Modern. <https://www.istanbulmodern.org/basin-bultenleri/yok-olmadan>, [Erişim tarihi: 20.09.2025].
- Kellert, S. R. (1983). Experiencing nature: Affective, Cognitive, and evaluative development in children. In P. H. Kahn & S. R. Kellert (Eds.), *Children and Nature*. The MIT Press.
- Mamur, N. (2017). Ekolojik sanat: Çevre eğitimi ile sanatın kesişme noktası. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1000-1016.
- Mccarthy, M., & Southeastern, N. (2010). Experiential learning theory: From theory to practice. *Journal of Business & Economics Research (JBER)*, 8(5), 131-140.
- Merchant, C. (1990). *The death of nature: Women, ecology, and the scientific revolution*. HarperOne.
- Najafabadi, R.N., Mohammad, K. vd., (2025). Eco-aesthetics in contemporary western landscapes: A study of nature and art. *Current Opinion*, 5(1), 1110-30.
- Özer, Y. (2025). Doğanın Yapıbozumuna Karşı İyileştirici Güç Olarak Ekolojik Sanat. *Kent Akademisi*, 18(1), 1-20.
- Rolston, H. (2012). *Environmental ethics: Duties to and values in the natural world*. Philadelphia: Temple University Press.
- Türe, C. (2014). Küresel iklim değişikliğinin toplumsal algısında görsel sanatların rolü. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6(6), 224-239.
- Vatsky, S. (1992). *Fragile ecologies: Contemporary artists' interpretations and solutions. Adventures in Ecological Art for Kids and Families*. New York: Queens Museum of Art.